

Az 1995. év Bruszniai-díjasa
Vajda Ilona
a Lovassy László Gimnázium magyar-történelem szakos tanára

Olvasom a gimnázium javaslatának indoklását:

"Munkájának alapvető jellemzője a hivatástudat, a gyermek- és szakmaszeretet, a következetes igényesség, pontosság, a közösségért érzett felelősség és a tehetséges tanulókkal való foglalkozásban a kimagasló eredményesség. Mindkét szakját megbízható igényességgel tanítja, ismereteinek naprakész frissességéről folyamatos önképzéssel, illetve szervezett továbbképzéseken való részvétellel gondoskodik. Az érettségi vizsgák tapasztalatai szerint tanítványai megalapozott tudással kerülnek ki az iskolából, és épp a szaktanár meghatározó szerepe miatt sokan választják közülük a tanári pályát, illetve nagyfokú biztonságtudattal felvételiznek felsőoktatási intézményekbe magyarból és történelemből."

Ezután sorakoznak az eredmények. És mivel tanárról van szó, ezek az eredmények a diákok eredményei. Pályázatokon elért helyezések, OKTV-n elért sikerek (köztük egy országos első hely), kulturális rendezvények szervezése. Egy tanári pálya állomásai, örömei.

Mikor belépek egy lakásba, általában a könyveket nézem meg először. Vajda Ilona lakásában van mit nézni: mindenféle könyvek, még hozzá a legnagyobb rendben. Lexikonok, irodalomtörténeti munkák, történelmi szakkönyvek, néprajzi tárgyú művek, képzőművészeti albumok a szépirodalom mellett. És a könyvek közt két költő portréja: Ady és Nagy László; az előbbi az Új Írás című, egyszervolt folyóirat különszámának borítóján. Mivel észreveszi, hogy nézegetem a könyveket, megjegyzi, hogy valóban feszes rendet tart. Minden könyvnek megvan a helye, és ezt fel is tünteti bennük és a katalógusban. - Másképp nehezen találnám meg őket - mondja. Lassan kiszorítanak a lakásból, de nincs szívem egy nagyobb selejtezést csinálni.

A tanárnő íróasztalán pedig mottóként a következő idézet olvasható: "Érdemes a tanítványt, a tétova kamaszt is mindenkor rangot adó felelősséggel kezelni. A tanár olykor jogos keserőséggel érzi, hogy minden igyekezete hiábavaló, hittől súlyos mondatai a semmibe hullnak, de sohasem tudhatja biztosan, szavai kikben, mikor válnak kőbe véssett igéknél is maradandóbbá." A szerző Fodor András.

- *Mikor döntötte el, hogy tanár szeretne lenni?*

- Nagyon korán felvetődött bennem, talán már az általános iskolában. Az irodalom mindig érdekelt, sokat olvastam. Már általános iskolás koromban játszottam szülőfalum, Kádárta színjátszó körében; abban az időben igen jó és lelkes kis kör működött a faluban a helyi tanító vezetésével. Az ő példája is vonzó volt számomra. Később, gimnazista koromban még haboztam, nehezen tudtam eldönteni, hogy az irodalom vonz-e jobban, vagy a matematika - mivel e tárgyból is elég jól szerepeltem, nyertem középiskolai versenyeket -. Végül a magyar és a történelem szak mellett döntöttem.

Sokféle tanáregyenliséget ismertem meg a Káliaiban, amely akkor leánygimnázium volt. Osztályfőnököm, Csöndes Antal 'melegsívű' pedagógus volt, szeretettel őrzöm emlékét. Magyartanáraim közül (minden évben más magyartanárom volt) Márton Jánosnének és Kapor Károlynének volt meghatározó szerepe pályaválasztásomban.

- *A családjában van tanár?*

- Nincs. Én parasztszaláiban nevelkedtem. Nagyszüleim és szüleim gazdálkodtak, majd a téeszésítés után a termelőlőszövetkezetben dolgoztak.

- *A középiskola után jött az egyetem. Mikor választott az irodalom és matematika között?*

- Csak negyedikben. Kazár János bácsi, a matematikatanárom - aki később első munkahelyemen igazgató-helyettesként kollégám lett - meg is rőtt, mivel az utolsó napig úgy gondolta, hogy matematika szakra fogok jelentkezni. Végül is az segített a döntésben, hogy a magyar mellé tudtam választani a történelmet, a matematika mellé viszont nem találtam olyan szakot, amelyet igazán szívesen tanultam volna.

- *Milyen emlékei vannak az egyetemről?*

- Nagyon kellemesek az emlékeim. Az ELTE Bölcsészettudományi Karán végeztem. Mindvégig kollégista voltam, s ott igazán jó közösségben éltem. Évfolyamtársaimmal rendszeresen jártam színházba, hangversenyekre, kiállításokra. Szinte állandó helyünk volt a Széchenyi Könyvtárban. Igaz, az egyetemet elég nehéz anyagi körülmények között végeztem. 1959-ben kerültem a fővárosba, s köztudott, hogy akkoriban nagyon válságos volt a parasztság helyzete, ráadásul édesapám is súlyos beteg volt hosszú éveken át, így otthonról csak szűkös anyagi támogatást kaphattam. Az volt a szerencsém, hogy elnyertem a megye társadalmi ösztöndíját. Ezzel vállaltam, hogy az egyetem elvégzése után öt évre oda megyek tanítani, ahová helyeznek. Az egyetemen tulajdonképpen az ösztöndíjból éltem.

- *Hogyan alakult az egyetemen szakmai érdeklődése?*

- Elég különösen. Már az első években elmélyült érdeklődésem a nyelvészet iránt, főként a magyar nyelvészet foglalkoztatott. Tagja voltam a tudományos diákkörnek is, ahol különböző munkákat készítettünk, a "Magyar szófajések gyűjteménye" egyetemi jegyzetként

is megjelent. Rendszeres, színvonalas munka folyt a diákkörben Fábíán Pál tanár úr irányításával, akire most is nagy hálával emlékezem. Sokat tanultam Benkő Loránd professzor úrtól, ő volt a szakdolgozatom bírálója is. Témám Juhász Gyula idegen szavainak stilisztikai vizsgálata volt.

A nyelvészet mellett természetesen az irodalommal is szívesen foglalkoztam mindvégig. Jártam Török Endre rendkívül érdekes, gazdag tematikájú szemináriumaira. Sötér István magyar irodalmi és Mészáros Vilma világirodalmi előadásai is jó alapot adtak tanári munkámhoz.

- *Abból, amit elmondott, számomra van egy nagyon furcsa dolog. Az érdeklődése ezek szerint a magyar irodalom és nyelvészet irányába vonzotta, viszont - mint ez a Brusznjai-díjra történő felterjesztésben szerepel - a nagyobb tanári sikerek a történelem tantárgyban születtek.*

- Az egyetemen még nem volt rám jellemző a történelem iránti túlzott érdeklődés. Egyértelműen a magyar volt akkor a főszakom. Persze ez nem azt jelenti, hogy történelemből nem voltak meghatározó élményeim. Sinkovics István professzor úr előadásait például nagyon szerettem. Kedves tanáraink között említhetem László Gyula professzor urat, aki régészetet tanított, s tiszteletet ébresztett bennem Hahn István és Váczi Péter nagy tudása is. Az újkori történelem akkor kevésbé érdekelt, úgy érzem, a 60-as évek egyoldalú marxista történelemfelfogása távol állt tőlem. Ezért aztán tanárként is szívesebben tanítottam a magyart. Az utóbbi időben - már a Lovassyban - billent a mérleg nyelve a történelem irányába. Ennek nyilvánvaló oka az is, hogy egy idő után több órát kaptam történelemből, majd a történelem munkaközösség vezetésével is megbíztak. Igyekszem lépést tartani az új kutatási eredményekkel, rendszeresen részt veszek a Történelemtanárok Országos Konferenciájának előadássorozatain és egyéb szakelőadásokon.

Való igaz, hogy például az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyen tanítványaim történelemből értek el jobb helyezéseket, de indultak diákjaim irodalomból és nyelvtanból is a versenyeken. Nagyobb szerencsém volt azokkal a gyerekekkel, akik történelemből versenyeztek. Közülük hatan az országos döntőben is szépen szerepeltek. Talán tehetségesebbek voltak, talán csak kitartóbbak. Nem tudok erre igazán magyarázatot adni.

A történelem iránti érdeklődésem kétségtelenül növekedett az évek folyamán, de nem az irodalom rovására. Az egyéves intenzív, posztgraduális tanfolyamot magyar nyelv és irodalomból végeztem el. Továbbra is szeretem a magyart, de azt sem hallgathatom el, hogy az utóbbi időben ezt a tantárgyat nehezebb tanítani, mint a történelmet.

- *Mi lehet ennek az oka?*

- Az, hogy értékválságos világban élünk. Úgy érzem, hogy mai, pénzcentrikus, anyagi beállítottságú világunkban azoknak az érzelmeknek és értékeknek, amelyeket az irodalom is közvetít, kisebb a szerepe, hatása. Úgy tapasztalom, már nem annyira "vevők" a gyerekek az ilyen értékekre, mint korábban. Én legalábbis így érzem.

- *Nem arról lehet szó inkább, hogy a mai magyar irodalomban jól érzékelhető stílusváltás figyelhető meg? A gyerekek egy része ugyanis vevő a mai magyar irodalomra is.*

- Ebben is van igazság. Ám nemcsak mai magyar irodalmat tanítunk. Úgy látom, hogy a diákoknak csupán egy kisebb hányada érdeklődő. Nem tapasztalok olyan fogékonyságot, mint régebbi osztályaimban. Mikor 1977-ben a Lovassy gimnáziumba kerültem, nem volt olyan városi kulturális rendezvény, amelyen az iskolából 50-60 diák ott ne lett volna. Ma már összesen nincsenek ennyien egy kiállításon, előadáson, író-olvasó találkozón. Tehát az érdeklődés nemcsak a fiatalok, hanem az idősebbek körében is csökken. Számomra ez elkeserítő.

- *Térjünk vissza az egyetem befejezésének időszakához! Nem érzett csalódást, mikor a végzés után a DÖK-be, a Dolgozók Önálló Középiskolájába került?*

- Nem. Nem mondhatom, hogy csalódott voltam, bár talán szívesebben tanítottam volna nappali tagozaton. Akkor két lehetőség állt előttem: vagy a dolgozók középiskolájába megyek tanítani, vagy Zircre, a gimnáziumba. Azért választottam Veszprémet, mert Kádártán élt a családom, s otthonról a bejárás egyszerűbb volt ide. Egyébként akkor a dolgozók középiskolája nem kis iskola volt, hanem a megye legnagyobb iskolája, hiszen ezer-ezerkétszáz tanulója is volt. Amikor ott tanítani kezdtem, még nem az volt jellemző - ami később általánossá vált -, hogy azok mentek a dolgozók középiskolájába, akiket nappali tagozatra nem vettek fel. Az első időszakban az ott tanulók életkora átlagosan harminc év fölött volt, sokan voltak köztük olyanok, akik azért nem járhattak idejében középiskolába, mert vagy anyagi körülményeik nem tették ezt lehetővé, vagy politikai okok miatt nem tanulhattak annak idején. Az akkori (a hatvanas évek második, a hetvenes évek első felében végző) tanítványok közül azóta sokan szereztek már főiskolai vagy egyetemi diplomát. Ez persze nem azt jelenti, hogy mindenki kiváló volt; de van olyan "dolgozós" osztályom, amelynek 15 éves érettségi találkozájára a többségnek már volt valamilyen felsőfokú végzettsége.

Abban az iskolában is mozgalmas volt az élet. Szerveztünk a hallgatóknak színházlátogatásokat, kirándulásokat; egész színházat kibéreltünk számukra egy-egy alkalommal. Ez nem volt általános a felnőtt tagozatokon akkoriban sem. Úgy érzem, az is a magyartanár feladatai közé tartozott, hogy azokat az embereket, akik csak késve tanulhattak középiskolában, közelebb hozza az irodalomhoz, a művészetekhez. Ebben volt szerepe a művészeti ismeretek nevű tantárgynak, amelynek tantervkísérleti munkájában is részt vettem. Ennek alapján készült el a kísérleti jegyzet, majd a tankönyv is. Hittel és teljes odaadással dolgoztam a felnőttoktatásban. Úgy éreztem, és úgy gondolom ma is, ott kell helytállni, ahol éppen dolgozik az ember.

- *Tizenhárom évet töltött a Dolgozók Önálló Középiskolájában, ebből nyolcat igazgatóhelyettesként. Nem érzett egy kis szorongást, mikor a Lovassyba került?*

- Nem volt bennem semmiféle szorongás. Nekem volt kapcsolatom addig is a nappali tagozatokkal. Elég gyakran felkérték nappali tagozatosok számára rendezett versenyeken zsűrizésre, de felkérésre helyettesítettem, tanítottam is. Szakmailag is igyekeztem a tudományokkal lépést tartani.

- *Az irodalom történetéből melyik korszak érdekli leginkább?*

- A XIX. század vége -XX. század eleje.

- Így a szakdolgozat témája, Juhász Gyula saját választás eredménye?

- Részben saját választás. A nyugatosokat mindig szerettem, az pedig egyértelmű volt, hogy szakdolgozatom nyelvészetből írom. A nyugatosok lírájának hangulata közel áll hozzám, és a nyelvük, kifejezésmódjuk is. A túl modernet kevésbé szeretem, a mai líra nem fog meg annyira. Olvasgatom, de nem áll hozzám igazán közel. A mai prózát jobban értékelem.

- Soha nem gondolt arra, hogy a tanári pályát elhagyja?

- Nem.

- Mi az, ami itt tartotta? Hiszen az elmúlt hosszabb időszak alatt igen nehéz periódusok is voltak a tanárok számára.

Osztálykirándulás Fertőrákoson 1994-ben

- Nagyon szerettem mindig a gyerekeket. Úgy éreztem, hogy tudok hatni rájuk, és akartam is. Nehéz ezt megfogalmazni; talán pedagógus alkat vagyok. Saját gyermekem nincs, de a gyermeknevelést mindig szívügyemnek tekintettem.

- Mit érez e pályán a legnagyobb örömeik?

- Az a legnagyobb öröm, hogy megmarad a kapcsolatom tanítványaimmal. Még évek múlva is. Naplót vezetek a lovassys osztályaimról, azokba jegyzem be a változásokat. Rendkívül jóleső érzéssel tölt el, hogy volt tanítványaim évek múlva is megkeresnek, beszámolnak sikereikről, örömeikről, életpályájuk alakulásáról. Ha valamelyikük házasodik, vagy valahol gyermek születik, kapom a meghívókat, értesítéseket. Éppen most - pár napja - kaptam újabb értesítést egy kisgyermek születéséről. S húszasával jönnek az üdvözlő lapok például karácsonyra vagy a névnapomra is. Ezek azt jelentik, hogy valamilyen módon kötődnek hozzám tanítványaim. Talán ezek a kapcsolatok a legfontosabbak egy pedagógus számára. Olyan pálya ez, amelyen nagyon nehéz lemérni - főleg azonnal lemérni -, hogy az ember mit teljesített, mit adott a tanítványoknak. A pedagógus nem csak az átadott tananyaggal, hanem viselkedésmintával, emberi példával is hat. Remélem, pozitívan.

*

Én is belenézhetek az egyik osztály "naplójába". Amint forgatom a lapokat, beelátok egy osztály további sorsába: színes fényképek sorakoznak egymás után. Látom az érettségiző, 18 éves lányt, majd az esküvői képet, az első, a második kisgyermekét. Egy volt gimnáziumi osztály él tovább ezeken a lapokon, marad meg közösségnek. Vajon kinek van nagyobb családja, mint a tanárnak? Mint annak a tanárnőnek, aki idén Brusznyai-díjat kapott, s akihez azóta is jönnek az üdvözlő lapok e díj alkalmából az egykori tanítványoktól.

B. I. Z.

